

УДК 336.73

Добровольська О.В.
кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Мошник Є.М.
студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено визначенню особливостей ефективного управління банківською ліквідністю. Автором розкрито сутність банківської ліквідності, а також проаналізовано сучасний стан цього сектору економіки в банківській системі України. Визначено роль ліквідності банку в сфері його діяльності. Виявлено та обґрунтовано фактори, які впливають на регулювання ліквідності банку, та аспекти, необхідні під час роботи з її управління. Особлива увага звертається на причини низької ліквідності банку та важливості наявності ліквідних активів. Окреслюються необхідні нормативні вимоги регулюючих органів щодо підтримання ліквідності. На основі проведеного дослідження виявлено, що основою прибутку банківської установи є дотримання ліквідності банку, а специфіка управління ліквідністю зводиться до еластичності в поєднанні суперечливих вимог загальної і специфічної ліквідності. Викладений матеріал буде цікавий фахівцям в галузі економіки та студентам економічних факультетів.

Ключові слова: комерційний банк, ліквідність комерційного банку, управління ліквідністю, активи, зобов'язання.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена определению особенностей эффективного управления банковской ликвидностью. Автором раскрыта сущность банковской ликвидности, а также проанализировано современное состояние этого сектора экономики в банковской системе Украины. Определена роль ликвидности банка в сфере его деятельности. Выявлены и обоснованы факторы, влияющие на регулирование ликвидности банка, и аспекты, необходимые при работе по ее управлению. Особое внимание обращается на причины низкой ликвидности банка и важности наличия ликвидных активов. Определяются необходимые нормативные требования регулирующих органов по поддержанию ликвидности. На основе проведенного исследования выявлено, что основой прибыли банковского учреждения является соблюдение ликвидности банка, а специфика управления ликвидностью сводится к эластичности в сочетании противоречивых требований общей и специфической ликвидности. Изложенный материал будет интересен специалистам в области экономики и студентам экономических факультетов.

Ключевые слова: коммерческий банк, ликвидность коммерческого банка, управление ликвидностью, активы, обязательства.

ANNOTATION

The article is devoted to the definition of the features of effective bank liquidity management. The author reveals the essence of banking liquidity and analyzes the current state of this sector of the economy in the banking system of Ukraine. The role of liquidity of the bank in the sphere of its activity is determined. The factors that influence the regulation of bank liquidity and the essential aspects for its management are identified and substantiated. Particular attention is paid to the causes of low bank liquidity and the importance of the availability of liquid assets. The necessary regulatory requirements of authorities to maintain liquidity are outlined. On the basis of the conducted research, it was concluded that the warranty of the banking institution profit is compliance with the bank liquidity, and the specifics of the management are reduced to elasticity in a combination of contradictory requirements of general and specific liquidity. The material presented will be of interest to specialists in the field of economics and students of economic faculties.

Key words: commercial bank, commercial bank liquidity, liquidity management, liquidity administration, assets, liabilities.

Постановка проблеми. Основним завданням в управлінні ліквідністю кожного банку і банківської системи загалом є вдосконалення підходів до управління фінансами банків. Ліквідність банку вважається одним із головних факторів, що визначають його економічну стабільність. В економічній літературі термін «ліквідність» містить широкий діапазон використання і характеризує абсолютно різні об'єкти економіки. Розуміння банківської ліквідності в сучасній фінансовій літературі і практиці не розглядається як однозначне визначення. Це пов'язано зі специфікою роботи банків як своєрідних механізмів з перерозподілу коштів, що визначає їх високу вразливість до ризику незбалансованої ліквідності, а отже, й необхідність управління власною ліквідною позицією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління ліквідністю банку присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних авторів. Серед них слід відзначити таких вчених-науковців, як О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків, В.І. Міщенко, Д.М. Олійник, А.М. Мороз, Х. Грюнінг та М. Річардсон.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на дослідження теми в різних її аспектах, вона досі є актуальною.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головною метою статті є дослідження сучасного стану ліквідності банківської системи України, розробка прогнозу та моніторинг показників ліквідності й оцінки впливу кредитів і коштів на поточну ліквідність банку. Найважливішим завданням управління банком вважається забезпечення високого рівня ліквідності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська ліквідність – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, тобто здатність задовольняти свою потребу в грошових коштах незалежно від цілей їх витрачання [2, с. 54]. Банк вважається ліквідним, якщо він має доступ до засобів, які можуть бути залучені за розумною ціною і саме в той момент, коли вони необхідні. Це показує, що банк або має потрібну суму ліквідних коштів, або має можливість швидко їх отримати шляхом позик або ж реалізації активів.

Особливу актуальність питанням регулювання ліквідності банку надає фінансова криза. Багато українських банків, що демонстрували

динамічне зростання, не змогли вирішити проблему ліквідності в сильно мінливому фінансовому середовищі і зараз знаходяться в складній ситуації. Падіння ринку стало лише однією з причин, що вплинули на ліквідність банків.

Низький стан ліквідності нерідко є першим симптомом наявності у банку фінансових проблем. У такій ситуації він, як правило, починає втрачати депозити, що приводить до зменшення його готівкових коштів та змушує позбуватися ліквідних цінних паперів. Комерційні банки з величезним небажанням дають банку, що зазнає проблем, позики без допоміжних гарантій або ж пропонують їх за більш високою процентною ставкою, що зменшує прибутки банку, який зазнає фінансового занепаду.

Необхідність банку в ліквідних коштах може бути розглянута з точки зору попиту і пропозиції. Для банків найбільший попит на ліквідні кошти виникає з двох причин:

- через зняття клієнтами коштів з власних рахунків;

- у зв'язку з надходженням кредитних запитів, які банк вирішує задовольнити.

Ще однією причиною виникнення попиту на ліквідні кошти вважається погашення заборгованості за позиками банку, які він мав можливість отримати від інших банків. Для задоволення попиту на ліквідні кошти банк має можливість задіяти деякі з потенційних джерел та пропозицій. Банки запозичують великі суми короткострокових депозитів і резервів у громадян, компаній та інших кредитних установ, потім залучають їх в обіг і дають довгострокові кредити своїм клієнтам. Можна помітити, що більшість комерційних банків має деяку невідповідність між термінами погашення за власними активами й термінами погашення по зобов'язанням.

Проблема, що утворюється із розбіжності термінів, виникає тому, що банки мають багато зобов'язань, які вимагають негайного виконан-

ня. Таким чином, банки постійно зобов'язані бути готовими задовольнити попит на грошові кошти, який може бути дуже важливим в певні моменти часу. Головними умовами, які стоять перед комерційним банком, є забезпечення необхідної кількості готівки, потрібної для виплати вкладникам у разі відтоку вкладів, тобто під час закриття депозитів вкладники вимагають отримання готівки. Щоб мати в запасі необхідну суму готівки, банк зобов'язаний контролювати ліквідність. Для покриття зобов'язань вкладникам комерційні банки повинні мати достатню кількість ліквідних активів.

Ліквідність комерційних банків в Україні регулюється Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. [1] та нормативно-правовими актами Національного банку України у формі постанов, інструкцій, положень. Треба підкреслити, що повсякденна робота комерційного банку з управління ліквідністю спрямована перш за все на самозбереження банку, умовою якого є своєчасне виконання зобов'язань перед клієнтами.

Для більш повного розкриття сутності банківської ліквідності варто також зробити акцент на необхідності виконання банками певних нормативних вимог регулюючих органів. Зокрема, підтримання ліквідності в національній валюті безпосередньо пов'язано з виконанням норм обов'язкового резервування, встановлених Національним банком України (рис. 1).

З організаційної точки зору це говорить про дотримання співвідношень окремих груп статей пасивів і активів балансу, зафіксованих у певних показниках, що характеризуються як внутрішні, так і зовнішні. До зовнішніх показників належать показники, що встановлюються Національним банком. Вони є формою державного управління комерційного банку. Внутрішні характеристики визначають найбільш загальні пропорції, необхідні для забезпечення фінансової стійкості банку. Розглянемо показ-

Рис. 1. Визначення ліквідності банку у короткостроковому та довгостроковому аспектах

ник поточної ліквідності (К4), який розкриває відношення загальної суми ліквідних коштів до зобов'язань банку по рахунках до запитання. У разі, якщо його значення для комерційних банків дорівнює 0,3, то це означає, що 30% активів, які відповідають сумі залишків рахунків до запитання, мають бути в ліквідній формі: залишки коштів в касах банку, облігації державних позик, залишки на кореспондентських рахунках, видані кредити терміном погашення до 1 місяця.

Короткострокові ліквідні активи терміном погашення до одного року існують для контролю термінів угод комерційного банку за виконуваними активними операціями. До зазначених активів зараховуються готівкові кошти, банківські метали, кошти на кореспондентських рахунках, депозити в НБУ та інших банках, а також короткострокові кредити, надані іншим банкам [3].

До активів довгострокової ліквідності належать всі кредити, видані комерційним банком в національній та іноземній валюті, з кінцевим терміном погашення понад року, а також 50% гарантій і поручительств, виданих банком на термін дії понад року, кредити прострочені (за винятком позичок, гарантованих урядом), кредити під заставу цінних паперів, а також під заставу дорогоцінних металів. Встановлюючи раціональну структуру активів, банк повинен виконувати вимоги до ліквідності і, отже, мати достатній розмір короткостроково-ліквідних та довгостроково-ліквідних засобів стосовно зобов'язань з урахуванням їхніх термінів.

Метою аналізу ліквідності активів банку є, з одного боку, оцінка раціональності фактичної структури активів з точки зору забезпечення прибутковості та стабільності роботи комерційного банку, а з іншого боку, визначення шляхів її оптимізації і узагальнюючої оцінки, прогнозу майбутніх результатів діяльності і фінансового потенціалу банку.

Пропорції окремих видів ліквідних активів встановлюються комерційним банком самостійно з урахуванням специфіки роботи, а також особливостей діяльності клієнтів. В роботі з управління ліквідністю треба враховувати певні моменти і фактори, які можна згрупувати таким чином:

1) надзвичайні і випадкові, що утворюються у зв'язку з особливостями діяльності клієнтів банку;

2) сезонні, що мають відношення до виробництва і переробки сільськогосподарської продукції;

3) циклічні, що відображають коливання ділової активності;

4) довгострокові, спричинені зрушеннями у споживанні, інвестиційному процесі, розвитком науково-технічного прогресу.

Впровадження ефективного управління ліквідністю вимагає відповідного оперативного-інформаційного забезпечення. Банк зобов'язаний

мати оперативну інформацію про наявні в ньому ліквідні кошти, очікувані надходження і майбутні платежі. Така інформація подається у вигляді графіків надходжень і платежів, що виходять з прийнятих зобов'язань, на відповідний період. Ця інформація вважається підґрунтям для розгляду пакета кредитних послуг на відповідний період.

Банківське управління ліквідністю має конкретні особливості порівняно з іншими комерційними підприємствами. Як в підприємствах, так і в банках забезпечити максимальну прибутковість можна за допомогою збільшення надходжень (виручки) і зменшення витрат. Втім, зміст цих показників у комерційних банках має низку особливостей. Комерційні банки зараховують не загальний (валовий) обіг банківської «виручки», а лише ту його частину, яка гарантує формування й використання прибутку.

Якщо комерційний банк починає свою діяльність, то він запроваджує мету управління ліквідністю через ефективне розміщення ресурсів. Якщо комерційний банк деякий час працює на фінансовому ринку, то управління ліквідністю забезпечується встановленням обсягів і джерел покриття нестачі ресурсів.

Проблемні аспекти управління ліквідними засобами комерційних банків можуть бути представлені двома факторами. По-перше, попит на ліквідні кошти банку не завжди дорівнює їхній пропозиції в будь-який момент часу. По-друге, банк повинен постійно враховувати або дефіцит ліквідних коштів, або їх надлишок. Всі ці характеристики вважаються певними обмеженнями, які забезпечують відповідну діяльність комерційного банку, а їх дотримання не вважається конкретною роботою банку. Здійснюючи управління ліквідністю, необхідно враховувати такі особливості, як наявність різних підходів до визначення ліквідності, а отже, і значної кількості методів її оцінки, тісний взаємозв'язок між ліквідністю та дохідністю.

Основою ліквідності для комерційного банку вважається забезпечення прибутковості операційної роботи установи. Діяльність комерційного банку базується на задоволенні вимог клієнтів, що диктує необхідність використання своєрідних специфічних характеристик ліквідності. Але загальна і специфічна ліквідність комерційного банку доповнюють одна одну, хоча напрям їх впливу є протилежним. Максимальна специфічна ліквідність досягається під час максимізації залишків у касах і на кореспондентських рахунках по відношенню до інших активів. Але саме в цьому випадку прибуток банку мінімальний. Максимізація прибутку вимагає не заощадження коштів, а їх використання для надання кредитів і залучення вкладень. Для цього потрібно, щоб касова готівка і залишки на кореспондентських рахунках були мінімальними, а максимізація прибутку сприяла якісному виконанню банком своїх зобов'язань перед клієнтами.

Висновки. Провівши дослідження сучасного стану ліквідності банківської системи, ми дійшли таких висновків:

1) дотримання ліквідності банку є основою для його прибуткової діяльності, а також «самозбереження» банку як установи, що функціонує в ринковому середовищі;

2) сутність банківського управління ліквідністю полягає в гнучкому поєднанні протилежних вимог загальної і специфічної ліквідності, оскільки задача комерційного банку полягає в максимізації прибутку за умови дотримання банком фінансово-економічних нормативів;

3) для фінансової стабільності банк повинен мати здатність функціонувати без порушення внутрішніх та зовнішніх нормативних вимог;

4) завданням банку вважається визначення розміру ефективних ресурсів, які будуть спрямовані на кредитування клієнтів на постійній основі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради – 2001.
2. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній. – К. : Знання, 2007. – 204 с.
3. Нормативи ліквідності // Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Нормативи_ліквідності.

REFERENCES:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On Banks and Banking", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Accessed 07 December 2000).
2. Zagorodniy A.G. (2007), Financial and Economic Dictionary, Znannya, Kiev, Ukraine.
3. Wikipedia, "Liquidity norms", available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Normati_likvidity.

Dobrovolska O.V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University*

Moshnyk Ye.M.

*Graduate Student,
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University*

THEORETICAL ASPECTS OF COMMERCIAL BANK LIQUIDITY MANAGEMENT

Liquidity is the ability of a bank to fund increases in assets and meet obligations as they come due, without incurring unacceptable losses. The fundamental role of banks in the maturity transformation of short-term deposits into long-term loans makes banks inherently vulnerable to liquidity, both of an institution-specific nature and that, which affects markets as a whole. Virtually every financial transaction or commitment has implications for a bank's liquidity. Effective liquidity management helps ensure a bank's ability to meet cash flow obligations, which are uncertain as they are affected by external events and other agents' behaviour. Liquidity management is of paramount importance because a liquidity shortfall at a single institution can have system-wide repercussions. Banks across the globe are facing problems with the liquidity crisis because of poor liquidity management. As every transaction or commitment has implications for a bank's liquidity, managing liquidity is of paramount importance. A bank's liquidity framework should maintain sufficient liquidity to withstand all kinds of stress events that will be faced. Constant assessment of liquidity management framework and liquidity position is an important supervisory action that will ensure the proper functioning of the bank. Banks must change how to balance their restructuring liquidity management. The financial hardship. Banks attempt to control liquidity risk factors by balancing cash inflows and outflows. Being exposed to too much liquidity risk can leave banks to face fleeing investors, depositor runs, rating downgrades, and tougher financing. These consequences are what banks wish to avoid and why they implement policies to protect themselves from liquidity risk.